

SZÜCS SÁMUEL NAPLÓJA

II.

Szücs Sámuel naplójának szőlészeti-borászati adatai

Közismert tény, hogy Miskolc szőlői, borai országos, sőt európai híreiek voltak. Városunk szőlőkultúrájára vonatkozóan az első adatokat 1313-ból kapjuk, de ezek is arra utalnak, hogy a mai Diósgyőr-Majláth területén már abban az időben is nagy kiterjedésű szőlőterületek, fejlett szőlészet-borászat voltak. A szőlő-bortermelés, a XVIII. század folyamán a borkereskedelem Miskolc lakossága tekintélyes részének biztosíthatta a létalapot. Városunk történetének egyre mélyebbre és mélyebbre ható feltárásánál feltétlenül szükségünk van azokra az adatokra, amelyek a lakosság főfoglalkozásáról való ismereteinket kiegészítik. A szőlészet-borászat, a borkereskedelem a XIX. század folyamán a hanyatlás szakaszába lépett. Ennek valószínűleg nem a század végén jelentkező filoxéra az oka, hanem a minőségi kívánalmak elhanyagolása [1].

A Szücs Sámuel-napló igen sok, főleg egy szőlőterületre vonatkozó termelési és egyéb adatokat tartalmaz, éppen a hanyatlás időszakából. Az alábbiakban a napló adataival szeretném eddigi ismereteinket teljesebbé tenni.

A Szücs-családnak a Szentgyörgy-hegyen, Csermőkén, a Kerekhegyen, a Ruzsin-oldalban és Mályiban, a Halásznak és Kaczurnak nevezett területeken volt kisebb-nagyobb szőlője. A család birtokában levő szőlőterületeket 1850-ben a testvérek között felosztották. A Csermőkén fekvőt Lajos és Kálmán, a kerekhegyit Bertalan, a két Mályiban fekvő szőlőt Miklós, Sámuel pedig a Szentgyörgy hegyit kapta meg. Szücs Sámuel 1852-től már csak a saját szőlőjének a terméseredményeit jegyzi. A Ruzsin oldalban levő szőlőt viszont 1873-ban öröklő, s így adatait csak ettől az időtől kezdve írja [2].

Maga Szücs Sámuel is tisztában volt a miskolci szőlő hírével. 1885. szeptember 18-án naplójába másolja a Borsodmegyei Lapok egy kishírét:

„A borsodmegyei lapok 75. számában fel van említve miként egy tekintélyes lengyel földbirtokos orvosi rendeletből a Bethlen falféle miskolczi szőlőt meglepő hatással használta; Miskolcra távozván naponként több kilo szőlőt szállítat magának Lengyel Országba” [3].

Mennyiségi és minőségi adatokat már 1835-től minden évben megtalálhatjuk naplójában. „Ezentúl — írja 1835. október 22-én K. Tokajban v. inkább a' k. tokaji és mályi szőlő hegyeken közel 3. hetet töltöttem. Szüretünket igen kellemetlenné tette a' hosszas essőzés, azután pedig a' kemény fagy, úgy hogy a-

hol lehetett fűtött borházban olvasztaték-fel a' fagyott szőlő, bor sok volt, de rossz" [4].

Tíz év múlva egyrészt mert naponként vezeti naplóját, másrészt, mert nyilván már kora miatt is jobban érdekli a terméseredmény, adatai már bővebbek:

1845. okt. 14. „reggel mentünk-ki a' mályi szőlőbe, a' szedetést kezdtük d: u:; végeztük 16-án. Lett huszonhat hordó mustunk, egy átalag főtt ürmösünk, a' szőlő itt a' számos essőzések ellenére is meglehetősen ép volt.”

„Oct. 21. 22-én szedettük a' Sz. György szőlőt, melyet a ragya és rothadás ez évben nagyon megrongáltak; lett 15 hordó mustunk, az időjárás szeles és hideg. Oct 23. reggel kezdtük a' Csermőkét végeztünk 24-én délre, a' jég, ragya és rothadás itt is sok kárt tettek. Lett öt hordó borunk. Innét még azon nap áltmentünk a' Kerekhegyre, melyet 25-én elvégeztünk. Lett kilenc hordó borunk. A' jég ugyan ebben is pusztított, ez utóbbi azonban mivel még igazgatlan korban ér, nem okozott annyi veszteséget, mint a Peszkáréban, mely már akkor fel volt igazgatva” [5].

Mindenképpen sajnálatosnak kell azonban azt tartanunk, hogy Szűcs Sámuel, bár feljegyzései — mint már többször említettem — rendkívül sokrétűek, színesek és módfelett precízek, a szürettel kapcsolatos folklór és néprajzi vonatkozásokról nem beszél, pedig bizonyára a saját szőlőjében is gyakran szemtanúja lehetett a szürettel kapcsolatos népszokásoknak, hiszen a szüretet minden esetben napszámokkal végezteti. Megjegyzései között említi néhány alkalommal, hogy a család többi tagja gyengélkedése miatt a szüretelést egyedül végeztette. Szűcs Sámuel naplójának a borgazdálkodással kapcsolatos anyagából még egy dologra szeretném a figyelmet felhívni.

A múlt század nyolcvanas éveiben — valószínűleg a filoxéra pusztítása miatt megapadt termésmennyiség-növelés és a könnyebb haszon szerzése céljából város- vagy talán megyeszerte elterjedt a műborgyártás. Bizonyára nagy felháborodást válthatott ki a borkereskedők körében, hiszen a miskolci jóbor cégére alatt bocsáthatták a műbort áruba. Lehetséges, hogy ez a jelenség országos méreteket is ölthetett, mert a kényes ügy az országgyűlés elé is került.

S ha az országgyűlésen nagy vihart váltott ki a borhamisítás ügye, minden bizonnyal nagyobbat idézhetett elő a szőlőjére és borára még a nyolcvanas években is büszke miskolci polgárok körében.

1885. szeptember 7-én a megye tisztviselői rendkívüli közgyűlésen tárgyalják a borhamisítás ügyét. Erről számol be Szűcs Sámuel: [6].

„Nevezetes tárgya volt még ezen gyűlésnek a műborgyártás ügye is. Bizony Tamásnak e tárgyban készített emlékirata alapján készült felterjesztésben kéretni fog az országgyűlés és a ministerium a műborgyártást teljesen eltiltó, vagy legalább akadályokat gördítő törvény alkotására — egyszersmind az öszves hatóságok meg fognak kerestetni ezen felterjesztés hathatós támogatása ügyében.”

Ime csak néhány szemelvény, csak egy-két kiragadott részlet, s máris be kell látni, hogy ez a néhány adat is értékes lehet a város bortermelő múltja

történeti feldolgozásánál. A kérdés vizsgálata annál is inkább fontos, mert minden bizonnyal ennyire precíz adatszolgáltatást ebben a kérdésben s a múlt század anyagából máshol nem találhatunk.

Úgy vélem, hogy a Miskolc és környéke szőlőtermelésének és borkereskedelmének múltjában kutatók eddigi adataikat hasznosan egészíthetnék ki, esetleg bizonyos évtizedek adathiányával értékes adatokkal pótolhatnák Szűcs Sámuel naplójából [7].

Szűcs Sámuel utazásai, úti élményei

Szűcs Sámuel gazdag élete során gyakran utazik Pestre, többször megfordul Bécsben, Pozsonyban, jár a történelmi hírű Egerben, megtekinti Pesten és Miskolcon az alkalmi kiállításokat. Úti élményeit valószínűleg naponta papírra veti, s így a látottakat frissen, a maga teljességében hagyományozza az utókor számára.

Meglátogatja Bécs, vagy Pest múzeumait, a múzeumok archeológiai, képzőművészeti, de még néprajzi kiállításait is. Merem hinni, hogy jegyzetei az eddigieknél mindennél pontosabban őrzik az Osztrák—Magyar Monarchia múzeumainak korabeli kiállításait. Múzeumlátogatásain kritikus szemmel jár. Véleménye többé-kevésbé azonos a múlt század második felében élő intellektuál rétegével. Érdeklődése azonban mindenképpen arra utal, hogy ő túljutott éppen ennek a rétegnek kulturális korlátozottságain, hiszen hasonló családokból származó, hasonló tanultsággal rendelkező miskolci kortársait talán közel sem kötötte le annyira a magyar tudományok ügye, mint éppen őt.

Idevonatkozó adatai két szempontból érdekesek. A kiállításokon látottakat a lehető legteljesebb részletességgel leírja, s ezzel az utókor számára szinte forgatókönyvet őriz meg. Ismerteti a kiállított muzeális értékeket. Ezen túl azonban aquincumi, egri és még néhány történeti nevezetességű helyen tett látogatási alapján a még a mai állapotában fel nem tárt, korabeli állapotát őrzi meg írásával egy-egy műemlékünknek. Bécsi és pesti múzeumlátogatásai az összehasonlításra teremtik meg az alapot. Egy látogatási élménye leírásánál gyakran olvashatjuk: ez szebb volt Pesten, vagy éppen fordítva: értékesebb ez az anyag Bécsben.

Így a naplóíró akarva, akaratlanul, elmúlt századunk magyar múzeumügyének válik krónikásává, s minden bizonnyal országos értékű anyagot őrzött meg naplója.

A tudományok és a művészetek iránti érdeklődése hozza kapcsolatba a képzőművészettel és a képzőművészekkel is. Korának nagy tudósai közül ismeri Horváth Istvánt, Gyulai Pált, Szinnyey Józsefet.

Érdeklődése Pesten kapcsolatba hozza kora legnagyobb magyar szobrászával, Ferenczy Istvánnal. Találkozásukról így ír: 1841. május 8-án [8].

„Nagy Samuval, ... és Miklós öcsémmel együtt Budára mentem, hol megnéztük Ferenczy István dolgozó termét, a' művésszel magával találkozánk, ki szíves vala eggyet mást mutogatni, láttuk Mátyás' emlékéből gipsz mintáját, azon bas reliefnek, melly Mátyást, mint népszerűt fogja ábrázolni, elő-

hozott F. (erency) egy márványdarabot, mely töredéke valami medencének, reá, szájokban gyűrűt tartó hollók vannak metszve. Ez a' budai vár part oldalában mostanában találtatott, hihetően H. (unyadi) Mátyás korából való, ezt mint az emlék által is örökítendő nagy király' családi czímerét, a' művész beléhozta az emlék mintáján látható figurák közé. Mátyás képe csak nem egészen kész vala már fejr márványból, ez az emlék belső részébe fog alkalmaztatni."

1841-ben már második alkalommal van Pesten. Az első elcsodálkozás után most a második alkalommal már az épületekben megtekinthető érdekességeket is megnézi. Első Pesten létekor — Pozsonyba utazóban — elcsodálkozik a már akkor is nagyszerű városon. Jegyzetei inkább városképi szempontból érdekesek, s így — ha nem is sokat —, de talán adhat Pest és Buda építéstörténetéhez új adatot [9].

Második alkalommal már mélyebben beletekint a város korabeli művészeti és tudományos munkájába [10].

Egy esztendeig van Pesten. 1841-ben, május 14-én tekinti meg néhány társával együtt a Ludoviceum kertjét. A Nemzeti Múzeum épületének elkészülte előtt itt őrizték muzeális értékeinket. Érdeklődéssel tekintette meg biológiai ritkaságainkat, ezek között kitömött állatokat, pelikánt, különféle madarakat, kettős borjút egy közös fejjel. Az ásványtani anyagban aranyércet, meteordarabot, megkövesült állatcsontokat lát. Felfigyel a legújabb kori anyagokra is. Ezek inkább technikatörténeti szempontból érdekesek. Vasúti síndarabot, egy gőzkocsit, fűrészmalmost, egy juhakol mintát, lát itt órát, melyet évenként csak egyszer szoktak felhúzni. Nem kerülik el figyelmét az iparművészet emlékei, a különféle festmények, a történeti ritkaságok:

„Több régiségek között itt van Sigmond király' nyerge elefánt csontból és Bethlen kardja" [11].

A Széchenyi könyvtárban megtekinti a könyvritkaságokat. „Vóltunk a' Széchenyi Könyvtárban is — írja — ez sincs még rendbeszedve. Láttunk itt több fabibliothecát, mindenik könyvalakba van faragva, sarkára azon fanemnek héjja, moha ragasztatott, melyből a' könyvalak készült, felnyitván az illy fakönyv benn találhatni a' fa levelét, virágát, gyümölcsét, és hamvát" [12].

„Itt van 1-ső Mátyás' imádságos könyve, amelyet Horváth István hamisnak tart, egy oklevél kutyabőrre írva II-dik András a korából I-ső Mátyás korából egy igen nagy könyv, mely isteni tisztelethez való, ezt Kassa városa ajándékozta a' nemzeti museumnak" [13].

Pestről való távozása után megegyeszer összefoglalja a látottakat és a maga számára is leszűri a tanulságokat. Örömmel állapítja meg, hogy a Nemzeti Múzeum egy része már földel alatt van.

Érdekesek a Lánchíd építésére vonatkozó megjegyzései: „Több fontos építmények közt a' hidra néznek mindenki szemei, mely óriási munka. 1840-ben kezdetett-meg, azon évben a pesti part felől állítandó láb' cölöpjei leverettek, a' Duna' közepén állítandó láb körül is tétettek készülétek, s állítatott egy jégtörő, mely a' mostani tavaszkor a' jégtorlaszok erős csapásait dicsően kiállotta. Folyó év' tavaszán és nyarán a' víz' közepén is folyt a' munka, a' pesti

part felől épülendő hídlábnál kövek is bocsájtattak-le. A' munkások száma nagy, ezek a' Dunaparton egyedül az ő értők épült házakban laknak" [14].

Elismeri, hogy a nemzet jogosan büszke fővárosára. A nagyszerű, művészi ízléssel épült épületekben a műveltség, a tudomány és a mesterségek virágoznak. Bőséges alkalom nyílik itt a lélek és a szellem művelésére, az erények gyarapítására, de legalább ugyanannyi a bűnök gyakorlására. Joggal reméli, hogy néhány évtized elmúltával Pest (akkor még csak Pestről beszél), európai rangra emelkedik.

„De itt is vannak árnyoldalak, mint a rossz víz, és az utszákat fellegként ellepő por. — Buda, a' történetileg nevezetes város egyhangúságban tessed" [15].

A város lakosságáról is jó a véleménye. Pesten és Budán jókedvű, vidám emberek élnek, akik szeretik a társaságot és nem szeretik a pletykálkodást, a rágalmazást, amelyek a kisvárosokban annyira divatosak.

Így látja Pestet a fiatal Szűcs Sámuel. Pestről gyakran ki-kirándul a környékre. Május 25-én (1841.) ugyancsak társasággal Pomázra indul ismerőseihez [16].

Útközben találják a „római víz csatornák" maradványait, melyek egymástól elszagगतott igen erős kőfal darabok." Áthaladnak Békásmegyeren. Beszámol arról, hogy egyesek szerint Árpád fejedelem itt van eltemetve egy keskeny folyó mellett levő zárda romjai között. Megjegyzi, hogy így tudja ezt „Anonymus Belae regis notarius" [17].

Két alkalommal is jár fiatalember korában Aggteleken. Első alkalommal 1839-ben [18], másodszor pedig 1841-ben [19] látogatott a barlangba. Gyönyörködik a visszhangban, a cseppkövek jól ismert zenéjében, s egy teremben élvezettel hallgatja a revolverlövés játékos visszhangját.

1839-ben első aggteleki útja után részletesen leírja élményeit, a látottakat, valamennyi cseppkőalakzatot név szerint lejegyzi, ugyanakkor azonban akarva, akaratlan, a barlang korabeli állapotát is megőrzi.

„Fáklyánk elegendő nem lévén, sem más világítónk, kénytelenek valánk kijönni, a' barlang új ágát, mely legérdekesebb, a' nagy víz miatt különben sem nézhettük volna-meg. A' nagysár' locs-pocs miatt a' régi ágban sok kellemetlenségeket szenvedtünk... A kicsepegett alakok... a' fáklyafüst miatt eredeti fényöket elveszték."

1839-ben, két évvel később már mellőzi a barlang részletes leírását, ugyanakkor azonban a barlang állapotáról újabb részleteket közöl:

„A' barlang' új ágába bemenve mint-egy másfél óráig meredek helyeken, vízen, keskeny pallón, deszkán keresztül tevénk utunkat, s' midőn már czélhoz jutást reménylenénk, mint számtalanszor történik az életben, el kelle attól esnünk."

Szűcs Sámuel 1843-ban indul el egy társasággal, hogy Bécsbe utazzon [20]. Útközben megtekinti Pestet és Budát. Pozsonyban részt vesz az országgyűlésen. Országgyűlési élményeit igen részletesen írja le. Beszél valamennyi szónokról, valamennyi vitatott kérdéstről, s majd rövid időzés után július 14-én elindul Bécsbe a Wien gőzösön.

Július 22-ig tartózkodik Bécsben. Ez alatt a néhány nap alatt megtekinti a Belvederet, a régiséggyűjteményt, a királyi sírokat, a császári palotát belülről, a technicum museumot. Jár a természeti ritkaságok tárában, a császári kincstárban. Megtekinti az anatómiai viaszgyűjteményt. A város történeti, képzőművészeti és iparművészeti látnivalóin túl megtekinti a bolondok házáat is.

Őszinte tisztelettel adózik a nagyszerű bécsi képtáraknak, s néha-néha — ha magyarországi emléket lát — fájdalommal jegyzi meg, hogy milyen nagy kár az országból ezeket a csodálatos emlékeket kiengedni.

„Felmentem a' Sz. István' tornyában, mely Bécsnek egyik legnagyobb kincse — írja Szűcs Sámuel — és páratlan a maga nemében. — Ki írhatná — le az érzést, mely ekkor elfogott? Nem tudnám, az emberi észet bámuljam-e, mely illy remeket öszve alkot, vagy a' szörnyű mélységet féljem, mely alattam táton? A' torony kúpjának javítása még múlt évben bevégeztetett, állásai azonban még most bontatnak” [21]. Látogatásait kisebb kirándulásokkal fűszerezi, de ilyenkor sem feledkezik meg azokról a szépségekről, amelyeknek Bécsben mindenki részese lehet.

A népkertben egy szoborcsoporton csodálkozik el:

„Megtekinténk Theseust a' Minotaurussal vivót Canovatól a' népkertben. Ezen felséges mű, és csak nem imádám a' művészetet, mely a hideg márványba is életet fuval. Theseusnak hősi jelleme, 's a' Minotaurus' fájdalma, derekának a' nyak' hátranyomása által lett hajlása, valamint a' Theseus' karán lévő nyomás, melyet rajta a' kinlódó Minotaurus tészén, valóban csaknem elevenek, 's a' figyelmes vizsgáló mindig újabb újabb jelességét fedezi-fel, e' műnek mellyért egyedül magáért is méltó a' művész a halhatatlan hírre” [22].

A császári kincstárban egy magyar ötvös művét látja: „itt van Szentpéteritől N. Sándornak a' Granicuson áltmenete érczből. Szégyen hazánknek, hogy az illy remeket külföldre vitetni engedi!” [23].

Bécsi útjának élményeit — amint azt már megszoktuk a napló írójától — Pozsonyban összefoglalja. Ezúttal azonban nem a muzeális értékekről, a képzőművészeti alkotásokról, hanem Bécs politikájáról és lakosságáról ír. Gondolatai nem szubjektívek, hanem általános érvényűek, s tükröződik belőlük a szabadságra törekvő magyar értelmiségi alapvető életfelfogása:

„Most kilencz napokat töltve a' birodalmi főváros falai közt, csaknem minden nevezetességet látánk.

Még feltűnőbb vala előtttem, mint 1839-ben a' bécsi népnek az érzékiség utáni kapkodása és a pénz szeretete, mellyeket a' szabad gondolkozás elnyomása szül. Igen is! eleven tanulság ezen nép, mennyire befoly a' kormányzás a' jellemre. Itt mindenütt ügyetlen kinézésű embereket látsz, lélek és tűz nélkül, kiknek legfőbb gondjuk, mellyiket válasszák a' mindenfelől kínálkozó gyönyörök közül? nézetem szerint igen nagy hatással van itt a jellemre a' rendőrség is — politia — mellynek a statusra illy alakban káros voltát eléggé bizonyítja Austria. Hol illy intézet létezik, nem fejlődhetik-ki a szabad szellem és önállóság, 's a' nép csak egy laptá a' kormány' kezében, mellyel kénye szerint játszhatik, pedig egy bábként vezetett népnél több az erkölcsi és értelmi kár, mint a' szabad nemzetek olykori visszaéléseiben. Nékünk szabad alkot-

mány' polgárainak nagyon nehezen esett, hogy a' határokon vizsgálatot kelle kiállnunk, 's Bécsben a' rendőri főhivatalnál úti leveleinket nem kis kellemetlenséggel kellett bémutatnunk. Egy utazó angol nem rég méltán érzé magát örök hálára kötelezve Magyarország eránt, melly az utazót becsületesnek teszi fel, méltán dicséré a' hozzá e' részben hasonló észak amerikát is. A' kormány-nak rossz politicájából foly-ki a' bécsi népnek pénz utáni gyalázatos áhitozása, mert ki árasztá-el a' multság után kapkodást? mint az ezekre mindenütt alkalmat nyújtó kormány, melly mintegy siréni énekkel altatja a' népet. Ez az oka, hogy, mint egy velünk találkozott magyar utas mondá, Bécsben nem szégyenl elvenni három huszast a' consiliárius sem, és honnan az embert előszőr kiszidják, néhány garasokkal lezárhatni a' nyelveket és nyerhetni szíves fogadtatást a' pénzimádó némettől. Itt még az örültek is pénzzel tépelődnek, csaknem mindenik kért tőlünk.

Mindezek mellett is néhol tűnik-fel egy két kivétel. Találkoznak — bár aránylag szer felett kevesen, szabadjellemeűek, esméretes a' bécsi németnek elménczsége is, melly néha a' kormányra is kiterjeszti fulánkjait, így p: o: Ferencz' kapujára azt jegyzé meg valamelyik, mit ér az olly igazság, mellyen keresztül kasul járnak, czélozván oda, hogy alatta minden; felette pedig az ör járkál...

Néhol mi is tapasztalánk a' magyar eránt némi nemű részvétet, különösen nemzeti dalaink tetszését" [24].

Bécsi útja nagy tanulság. Tiszteletreméltó Szűcs Sámuelben az az óriási érdeklődés, mely egy-egy város nevezetességei iránt él benne. Mindent látni akar, s lát is. De nem szabad elfeledkeznünk azokról a' fejtegetésekről sem, amelyeket egy-egy útja után ír naplójába. Így több lesz naplója. Most már nemcsak szubjektív élményeinek, érzéseinek lesz a' tárháza, hanem hű tükre kora — jelen esetben a reformkor — haladó magyarsága véleményének is. Nagyszerű Bécs társadalma, korrupságának rajza, s talán még értékesebb fejtegetése, így: a szabad szellem, a szabadság elnyomása szüli az erkölcsi, társadalmi visszásságokat.

A bécsi úton a többi között a naplóíró társa Erdélyi János, a költő is.

Bécsben három alkalommal jár. 1839-ben [25], 43-ban és 45-ben. Minden útja élményt jelent számára. A második bécsi útja alkalmával epésen jegyzi meg, hogy Magyarországon még emberek sem utazhatnak gőzkocsin, Ausztriában azonban már azt is látta, hogy disznókat szállítottak rajta.

Pestre több alkalommal jut fel. 1886-ban egészségügyi okokból utazik [26]. Orvosa a Lukács-fürdő használatát írja elő részére. Gyógyulást kereső pihenését hasznosan tölti el. Újból megtekinti a város különböző kiállításait, s ha egy-egy gyűjtemény a legutóbbi alkalom óta valamivel gyarapodott, örömmel írja azt naplójába.

Megtekinti a történelmi kiállítást, s minden látott képre vonatkozó tudnivalót feljegyez. A történeti festmények megtekintése során nem a kép művészi értéke, hanem a történeti esemény érdekli, s ezért gyakran egy-egy képhez kisebb cikkszerű megjegyzést is fűz. Külön megcsodálja a történelmi kiállításon a Ferenc József tulajdonában levő gobelineket. Itt inkább a gobelinképek tárgyát

írja le műelemző részletességgel: „... az első (t. i. gobelin) ábrázolja Lotharingiai Károly herczeg bevonulását Buda várába a bevétel utáni öldöklések s rablások után. A másodikon látható a párkányi ütközet csataképe a párkányi, vár ostromával. Lotharingiai Károly hg. fővezér serege a Dunába kergeti a törököt, s elfoglalja Párkányt, az előtérben látható fehér Lovon ülő alak, itt is lotharingiai Károly, a' mint harcra tüzei seregét. A harmadik képen, illetve gobelinen Károly lotharingiai fővezér, a kép bal sarkában fehér lovon ülő alak visszaveri 1686. Aug. 8-n a körülzáró vonalon Szent Pál völgye felől áttörő s várba bejutni törekvő török segítő sereget. A háttért Budavárának északnyugatról felvett látképe képezi ostromjelenetekkel. Negyedik a mohácsi csatater képe, amint a győzők az ütközet (1687. Aug. 13) után az elesett ellenséget fosztogatják, a gyönyörű tájkép középpontját a fehér lovon ülő Károly lotharingiai herczeg fővezér alakja képezi, hat lovasból álló táborkarának közepette.

Valamennyi kép remek kivitelű és természetű. Ezeken kívül vannak még több igen érdekes szövegek” [27].

Szeptember 8-án rándul ki egy társával újból Aquincumba. Obudáig lóvonaton mentek, azon túl pedig már gyalog. „Az országút melletti vízvezetési romok — írja — most is úgy néznek ki, mint azokat 1841-ben Pomázra mentemben láttam — akkor azt — még nem tudtuk, hogy a föld közelében milly érdekes tárgyakat takar. — Előbb a római ferdők romjait találtuk, és néztük meg — magyarázónk volt a közeli malomból egy közép életkorban levő, testes asszony, ha jól emlékszem a mólnár neje — úgy látszik itt meleg, — talán már gőz fürdők is lehettek, melyek mozaikszerű téglákkal voltak kirakva, — azután egy deszka bódében a kiássott ólom csöveket néztük meg, végre az amphitheatrum maradványait” [28].

Pesti tartózkodása idején ellátogat a budai arcképcsarnokba, ahol felfedezi Palóczy László, Gvadányi József és Egressy Béni arcképét. Ők képviselik a képtárban Borsod megyét. Megnézi a királyi várat is, de azt belülről nem találja túlságosan érdekesnek. Néhány nap múlva belátogat az akadémia épületébe is. Megnézi itt a nagytermet, a könyvtárat, a Kisfaludy Társaság termét, ahol Kisfaludy-relikviákat lát. Az akadémiai képtárban Széchenyi István, Deák Ferenc, Lónyai Menyhért képeit látja. A Szontagh Gusztávért nem találja élethűnek.

Nagyobb útjai közül még meg kell említenem lengyelországi útját. A Miskolc, Kassa, Késmárk, Altendorf, Lubien, Mislenicz, Krakow, Wieliczka, Új-Sandecz, Mnisek, Podolin, Szepesbéla, Késmárka, Kassa, Miskolc irányú útjának az anyagát Bodgál Ferenc már ismertette, s felhívta azok érdekességére, történeti, néprajzi értékeire a figyelmet. Így itt ennek az útnak ez ismeretetését el kell hagynunk [29]. Végül meg kell állapítanom, hogy Szűcs Sámuel valamennyi útján látó szemmel járt. Egyik budapesti útján említi meg, hogy a képtár látogatását abba kellett hagynia és egy későbbi időpontra halasztania, mert jegyzetfüzetét nem vitte magával. Ez a megjegyzés elegendő arra, hogy a naplóíró módszerébe beletekinthessünk. Látogatásai során valószínűleg minden alkalommal visz magával noteszt, s abba a látottakat szorgalmasan

bejegyzí. Este pedig korábbi jegyzetei alapján naplójába vezetí be a látottakat. Egy-egy nagyobb, főként külföldi út végén, többnyire itthon még egyszer feleveníti élményeit s azokról általánosabb következtetéseket von le. Kisebb útjairól többnyire csak a szokásos év végi összefoglaló jegyzeteiben tesz újból említést.

Bár nagyobb távolságú útjai érdekesebbek és értékesebbek, nem szabad elfeledkeznünk kisebb, többnyire a város környékén tett kirándulásairól sem. Úgy vélem, itt is találhatunk elegendő, főleg helytörténeti értékű anyagot. Valamennyi hámori útja után öszinte csodálattal beszél a hámori táj szépségéről. Minden alkalommal lejegyzí azokat az újdonságokat, amikkel előbbi útja alkalmával nem találkozott. Ő is tud arról, hogy a mai Palotaszálló helyén egykor cigányputrik voltak, melyek éppen nem a legesztétikusabb látványt nyújtottak az egyébként annyira szép bükki környezetben. A Bükk rengetegeit szívesen járja, de nem a vadász szenvedélyével, hanem a természetserető ember csodálatával. 1844. augusztus 4-én indul egy hosszabb bükki túrára [30]. Diósgyőrben megtekintik a várromokat, este már a hámori távon csónakáznak. Másnap reggel hajnali 4-kor elindul egy társával a gertyánvölgyi újhutába, s meglepetten figyeli az üvegkészítést. Innen toronyiránt mennek fel Szentlélekre. Nagyszerűnek tartja a kilátást „a' Bikk számos hegyeire, völgyeire, erdőségeire és Miskolcra”, innen másnap „észak felé tetünk sétat — írja —, midőn az erdőből Mályinka határánál kibukkantunk, gyönyörű látvány tűnt fel előttünk, mintegy órányira feküdt a' regényes dédesi várrom, távolabb Csermely, Visnyó, messzebb a' gömöri forduló, Tornallya, Rima Szécs. háttérben pedig a Kárpátok” [31].

1845-ben ugyancsak egészségügyi céllal utazik Parádra [32]. Útközben megtekintí az egri várromokat és a székesegyházat. Parádról gyakran tesz társaságban kisebb-nagyobb kirándulásokat. Így egy nap alatt megjárják gyalog Gyöngyöst, egy alkalommal a Kékesre, máskor Gallyára tesznek eléggé hosszúnak látszó túrát. A hosszabb parádi üdülés jótékony hatással volt szervezetére:

„Ezt az utat egészségem javítása tekintetéből tettem, mely már egy év óta gyenge vólt, célomat el is értem, a' gond nélküli élet, a' ferdés, savanyú víz ivás, szünteleni mozgás nagyon jótékony befolyással vóltak mind testemre, mind lelkemre.

Parád falutól a' ferdők távol esnek, a' timsós félórával innét; a' savanyú víz melletti ferdő egy órával túl rajta, a' Mátra tövében, kellemes völgyben, erdőkkel véve körül. A' ferdő épülete, kivált a' savanyú vízforrás melletti jó ízléssel készült, mulató és sétatellyekkel látva-el. Savanyú vízforrás kettő van, mindenik felett oszlopos épületecske emelkedik, melyek közül a' használatban lévőé csinos. Innét múlt évben kilencvenötezer palaczkot hordtak-ei, tiszta jövedelme azon kis forrásnak évenként nyolcezer váltó ft. Egy óra negyedre van innét az üveghuta, melyben különbféle színű szép művek készülnek aranyozással is, a' fürdőket, hutát és körulte lévő erdőket g. Károlyi György bírja” [33].

Íme így hangzik Szűcs Sámuel naplójának egy részlete a gyógyító hatású

parádi üdülésről. Jegyzeteiben itt-ott elő-előbukkan egy-egy értékes helytörténeti adat.

1872-ben, tehát 28 esztendővel később jár újból a gyertyánvölgyi üvegkutatóban. Családjával egy hámosi nyaralás idején tesz kisebb bükki sétát. Közben Hollóson, a mai Hollóstetőn megállnak egy szerény vadászlakban pihenni [34].

Lehetetlen volna Szűcs Sámuel valamennyi útjáról itt említést tenni. Nagyobb útjai közül is csak egyet-egyet ragadtam ki. A szemelvényekkel azt szerettem volna bizonyítani, hogy útirajzai, történeti, néprajzi, tudománytörténeti, képzőművészeti adatai értékesek, de érdekesek is. Így egy-egy útjának élményanyaga naplójában az olvasó figyelmét ébren tartja. Szerkesztési módja, a látottak leírása, ügyes, csak néhol akadozó stílusa élvezetessé teszi útirajzait. Pesti, budai látogatásairól szóló jegyzetei pedig a múzeumok fejlődésének hű tükröi. A napló alapján szinte évről évre figyelemmel lehet kísérni az akkor még kezdeti állapotban levő múzeumi munkát, a főváros építését.

Szűcs Sámuel az első miskolci színháztörténész, színikritikus.

Szűcs Sámuel egyik legkedvesebb időtöltése a színielőadások megtekintése volt. Naplójegyzetei arról vallanak, hogy nemcsak Miskolcon, hanem pesti vagy bécsi útjai alkalmával is — ha csak tehette — megtekintette a színészek előadásait. Naplóírásának első évétől kezdve hűségesen jegyzi azokat a darabokat, amelyeket megtekintett. Többször vázolja a darab témáját, véleményt formál a szereplők játékaról, s néha még azt sem felejt el lejegyezni, hogy milyen összeget adott a jegyért.

Nemcsak jó, hanem rossz véleményét is olvashatjuk egy-egy darab előadásáról naplójában. Jó véleményének is megvolt az alapja, hiszen itt Miskolcon az ország legnagyobb színészeinek a játékában gyönyörködhetett. Így Jókainé, Egressi Gábor, Lendvai Márton játékát élvezhette több alkalommal. Szűcs szinte Miskolc színi életének krónikásává is válik. Élete utolsó éveiben az októberi színházi idény kezdete alkalmával név szerint felsorolja a színtársulat tagjait, a segédszemélyzet tagjait pedig szám szerint.

Adatait azonban nemcsak naplója számára őrzi. A helyi sajtóban több alkalommal jelentet meg a miskolci színészet kérdéseiről kisebb-nagyobb cikket vagy tanulmányt. Tanulmányainak jegyzékében összesen öt alkalommal szerepel a színészet történetével kapcsolatos anyag [35].

Publikálja a városi színészet történetét a XVIII. század végétől egészen 1882-ig. Ezután 1888-ig újabb és újabb adatokkal egészíti ki a miskolci színészet történetét.

Kritikai megjegyzéseit megtartja naplója számára. Publikált adatai mellett értékesek a közzé nem tett adatok is. Első színházi adatai csak megjegyzésszerűek: 11-én Színházból a' garbonczás deák v. j. előadásáról tűzi harangok' kongásai futtattak haza." (1835. ápr. 11.) [36].

1845-ben már bővebben ír: „Estve a' Színházban Hunyadi János özvegyét Schödélne művészileg adá. Hunyadi Lászlót Pecz, Mátyást Lászlóné személyesíték.” (1845. szept. 27. A darabot Pesten látta) [37].

1847-ben István főherceg Miskolcon jár. Ezt az alkalmat használják fel a miskolci polgárok arra, hogy a színház építése ügyének megnyerjék, s ezért őt kéri fel az alapkövetételére.

„Sept. 4. r. 8. óra után ő Felsége a' most épülő Színház alapkövét letette, ez érdekes szavakat hangoztatván „a' művészet és nemzetiség előmozdítására”. Az alapkövetétel az előcsarnokbani négy oszlopok' elsejébe, mely a' piacról bemenve jobb kéz vagy is kelet felől esik, e' belé tett iratot ő Fensége, valamint fő ispáni Helyettesünk, Szepesi László, első, — Szemere Bertalan, másod alispánaink aláírák” [38].

Szücs Sámuel adatait tehát a színház építésének történeténél is használhatjuk.

1857-ben Ferenc József érkezik Miskolcra. A látványos ünnepélyek egyik fénypontja a színház megnyitása volt. A lakosság egyik része az Avas tetején rendezett tűzijátékban gyönyörködött, a másik rész pedig a pesti színészek játékában.

„... több száz egyének a' színház' megnyitása ünnepélyét élvezték. Az előadást Jókai Mór tollából folyt beszéd előzé meg, szavalva Jókainétól. Ezután következett a' „Marót bán” szomorú játék Vörösmartitól (sic!), melyben a' pesti színész társulattól Egressi Gábor, ifjabb Lendvai Márton, Jókai Mórné és Munkácsi Flóra vettek részt, a' többi tagok pedig Latabár Endre' társulatából” [39].

A darabot nem telt ház előtt játszották, mert Ferenc József nem jelent meg az előadáson (hivatkozva egyik hű kísérijének váratlan halálára), másrészt pedig azért, mert a helyárat az ünnepség miatt nagyon felemelték.

1876-ból Némethy Györgyné Eötvös Borcsa társulatának anyagi csődjéről számol be. A társulat nem nyerte meg a város közönségének a tetszését, pedig azok a legkülönbözőbb látványosságokkal is megpróbálkoztak. Előadták az Utazás a föld körül 80 nap alatt című darabot, ahol „egy valóságos élő elefánt is megjelent” [40].

1881-ben Ferenc József második miskolci látogatásakor a királyi páholy ismételen üres maradt. Szücs Sámuel talán célzatosságot gyanított, s naplójában emlékeztet arra, hogy az első látogatás alkalmával sem tekintette meg az uralkodó a darabot. Ezúttal „a' szigetvári vértanúkból Zrínyi esküje adatott-elő és a tündérhon Magyar Országban” — jegyzi meg Szücs [41].

Mint fentebb írtam 1882-től jelenteti meg Szücs Sámuel a helyi sajtókiadványokban a miskolci színészet történetével kapcsolatos tanulmányait. Valószínűleg a tanulmányok anyagának összeállításánál nagy hiányát érezhette a részletes és pontos adatoknak. Lehetséges, hogy éppen az adatoknak a hiánya késztette arra, hogy ezután minden társulatról részletesen lejegyezze a tudnivalókat. 1883-ban már Gerőfy Andor ötven tagú társulata a megújított színházban léphet fel. Nagyszerű technikai újítás, hogy a világítást légszesz lámpákkal oldották meg. A társulat összlétszáma a segédzeméllyezettel 85 fő.

Az évadnyitó darab „Katona: Bánk bánja: adatott elő Dr. Várady Antal által írott prologgal. Ez előadást a helybeli lapok elítélik. — Valóban leverő esemény lenne, ha szépen megújított és légszesszel világított színházunk szel-

lemileg sülyedne, holott közelébbi évek alatt, — az idő által megviselt helyiségben élvezetes előadások történtek” [42].

1884-ben október 11-én nyitják a színházi évadot Tóth Béla miskolci és székesfehérvári igazgató vezetése alatt. Előadták az Árpád ébredése című drámai költeményt és a szép Galathea című operettet [43].

A társulat már bérleti előadásokat is rendezhetett, hiszen Szűcs közli a különféle bérleti árakat.

Nem lehet tudni miért, de a továbbiakban még a korabeli miskolci sajtóra való hivatkozással minden évben lejegyzi magának a színház tagjainak névsorát, a különféle jegyeknek az árát. Ebben az időben a megyei, városi újságokban egymás után közli történeti visszaemlékezéseit, naplótöredékeit, vagy éppen történeti forrásanyagot publikál. Így tervszerű tudományos munkájához hozzátartozik a gondos, aprólékos, tudományos igényű jegyzetanyag gyűjtése. Elképzelhető, hogy a színházi évadok különféle társulatainak tagságát későbbi, halála miatt már meg nem valósítható, de tervezett történeti munkájához jegyzeti le naplójába.

Utolsó színházi bejegyzése 1889. október 5-ről való [44]. Ekkor azonban már nem olyan részletesen, de az évadnyitó előadásról leírja mondandóját. Joggal állíthatjuk tehát itt is, mint minden más vonatkozásban, hogy szinte halála pillanatáig gyűjtögette, jegyezte a város színházára vonatkozó adatait. A lapokban is megjelent színháztörténeti adatai miatt neveztem őt a város első színháztörténészének. Szakszerű, pontos jegyzeteinek, a városi és megyei lapok színház rovata megindulása után nem lehet akkora értéke, mint a korábbi időkben írottaknak. Ennek eldöntése esetleg egy későbbi, speciális történeti tanulmány feladata lenne.

Úgy gondolom, hogy a Szűcs-napló esetleges kiadása a magyar színjáték történetét kutatók számára is ad új, eddig ismeretlen adatokat.

Egyéb adatok Szűcs Sámuel naplójában.

A napló ismertetése során számtalan tudományág témakörébe való anyaggal találkoztam. S minthogy itt nem szándékozom minden tudományág anyagára vonatkozó Szűcs-adatról részletesen megemlékezni, ezért az alábbi fejzetnek szándékkal adtam a fenti címet.

A már ismertetett vagy legalábbis érintett, a szőlészetre-borászatra vonatkozó anyag mellett nem szabad elhanyagolnunk *meteorológia-történeti* adatait sem. Korábbi módszeréhez hasonlóan, ebben a kérdésben is aprólékos. Szinte naponként jegyzi az időjárásra vonatkozó adatokat. A különlegeset azonban egészen bizonyos, hogy lejegyzí. Így hevesebb vihart, minden jégesőt, korai vagy késői fagyokat, nem várt hőséget. Csillagászati adatai is érdekesek. Minden alkalommal lejegyzí, ha üstököst, napfogyatkozást vagy holdfogyatkozást lát. Néhány kisebb-nagyobb földrengésről is tesz említést, s ha ma már a kutatónak nincs is arra lehetősége, hogy a földrengés erősségét megállapítsa, arra azonban van módja, hogy annak fokát megközelítse, megállapítsa centrumát vagy terjedési irányát a napló adataiból.

A földrengésekre vonatkozó jegyzeteiből talán a legérdekesebb 1883 márciusából való. Az akkori kisebb földremlések lejegyzése mellett említést tesz a korábbi miskolci rengésekről. Így Miskolcon — emlékezet szerint 1829. július 1-én és 1834. október 15-én volt földremlás. Talán az 1834-es lehetett a legerősebb. A jelzett napon — írja Szűcs — „Erősen megrendült a föld, akkor sok épület megrepedt, tűzfalak omlottak, többek közt a Czikó, most Kossuth utcán azon házé, melyben jelenleg a kincstári ügyész lakik, az avasi ref. egyháznak keleti része annyira öszverepedt, hogy kiigazíttatása jelentékeny költségbe került” [45].

Speciális tudományos témák adatszolgáltatásában figyelemreméltóak a köznevelésre vonatkozók is. Így részletesen foglalkozik a leánytanodával, az ipari tanulók képzésével, a tankötelesség kérdéseivel, a népiskolák ügyével is. De nem feledkezik meg az első miskolci nyilvános könyvtár alapításáról, a munkásgyermek tervbe vett és megalakult menhelyéről, a felnőttképzés ügyéről sem. Úgy vélem éppen ez a kérdés, a nevelés és tanulás városi történetének kérdése korszerű feldolgozást igényelne, hiszen Miskolcnak ilyen tekintetben van múltja, s ezt a témát néhány múlt századi, főleg a korabeli időkre vonatkozó feldolgozásokon kívül még nem tárgyalták. Az ismertetni kívánt napló minden bizonnyal itt is ad még publikálatlan adatokat [46].

Hasznosak a város *nyomdaira* vonatkozó jegyzetei is. Ezt a tárgyat Szűcs Sámuel a városi és megyei sajtó hasábjain publikálta. Publikációja azonban főleg a megyében, illetve a városban kiadott könyvek jegyzéke csupán, naplója azonban a különféle nyomdák, kiadóhivatalok, szerkesztőségek történetére is utal. A város történetében ez is lényeges kérdés, hiszen a nyomda a legjelentősebb kultúrfórum. A város kultúrtörténetének feldolgozásánál lehetetlenség volna ezt a kérdést mellőzni. Részletesen foglalkozik a város különféle *technikai* jellegű újdonságaival is. A vasút, a pest—váci vonal, a pest—szolnoki vonal, a pest—miskolci egyenesvasút ügyéről sok gonddal ír. Szemtanúja volt a diósgyőri vasút építésének.

Beszámol arról, hogy a Miskolc városi közlekedését miért vétózták meg a városatyák: balesetveszélyesnek látták. Tud a városi gázvilágítás bevezetéséről sőt a villanyvilágítás kísérletéről is ír. A miskolci villanyvilágítás első próbáját 1884. szeptember 25-én tartották a borsod-miskolci gőzmalomban: „A borsod-miskolci gőzmalom igazgatója e napokban mutatta-bé a gőzmalom üzlet helyiségeibe bevezetett *villanyvilágítást* (Szűcs kiemelése). A jelen voltak teljes meglepéssel szemlélték a gyönyörű és olcsó világítást” [47].

Megemlíti, hogy a telefonhálózat kiépítésére Hercz Zsigmond kapott engedélyt 1884-ben, s 1888-ban ki is építették [48].

Látja a kerékpár ősét, a velocipédet, s azt is bejegyzí naplójába, hogy néhány ember velocipéddel Egerből Miskolcra érkezett.

Így válik a napló a város technikai újdonságainak máig is nagyon használható történelemkönyvévé. Figyelemmel kíséri a város egészségügyének is a fejlődését. A kórházak építésének ügyéről gyakran emlékezik meg. Kora *nagyjaival* való *személyes kapcsolatairól* is beszélni kell.

Herman Ottóval való rokoni kapcsolatai mellett személyes kapcsolatban

volt Gyulai Pállal, Szász Károllyal és Szinyei Józseffel, akinek akkor készülő munkájához adatokat is ad.

Ilyenformán nemcsak történeti, hanem irodalomtörténeti munkát is végzett, s ő volt a megye első irodalomtörténésze. Szinnyeivel való kapcsolata azonban minden bizonnyal mélyebb lehetett. Egy alkalommal említi, hogy Szinnyi az ő szülőjébe is kilátogatott. Irodalomtörténeti munkájához az adott alapot, hogy naplójában kezdettől írja ismeretségi, rokonsági körébe tartozók nekrológiát. Így az évek hosszú során át egy olyan gyűjtemény birtokába jutott, amit Szinnyi hatalmas munkájában nagyszerűen felhasználhatott. Erdélyi Jánossal való fiatalkori kapcsolatára már fentebb utaltam. Nem hanyagolható el a város történetére nagy hatással levőkkel való kapcsolata sem. Ezek közül talán legkiemelkedőbb és legmélyebb hatású Palóczyval való ismeretsége. Országgyűlési üléseken egy időben Palóczynak volt a jegyzője. Leveleit később ki is adja [49].

Temetéséről pedig igen nagy részletességgel ír. Fiatalkori ismeretség fűzi Szemere Bertalanhoz. Ez azonban a napló tanúsága szerint nem lehet olyan mély, mint talán Miklós öccsége.

Kirándulásai során már idéztem azokat a sorait, amelyeket a Ferenczy Istvánnál tett látogatásáról ír. De Munkácsy Mihály szüleit is ismerte. Erről így emlékezik: „Ugyancsak jelen hóban érkezett-meg Budapestre Munkácsy Mihálynak világhírű képe, mely Krisztust ábrázolja Pilátus előtt. — Munkácsy és neje hazánk fővárosában olly ovatioval fogadtatott, melly bármelyik mívelt nemzetnek díszére válnék. Munkácsy dicsőségének sugaraiból Miskolczra is lövel néhány fény, amennyiben Munkácsy édes atya az 1852-ben elhalt Lieb Mihály, mint sóhivatali — később gyűjtő pénztári pénztárnok Miskolczon lakván, Munkácsy Miskolcon tölté gyermekéveit. Munkácsy édes atyjával Lieb Mihállyal én is jó ismeretségben állottam, mint ügyvéd összeköttetésben lévén az asztalnál, az egyik bizonyosan az volt, ki később, mint képviselő olly nevezetességre jutott” [50].

Szűcs Sámuel a város zenei életének is első krónikása. Jegyzetei között a város zeneéletéről már 1841-ben is találunk adatokat. Aprólékos és bő anyagot találhatunk az első miskolci országos kórusfesztiválról is [51].

A nagy, országos megmozdulásokon túl a kisebb, helyi rendezvényeknek is részvevője.

Legutolsó, a város zenei életére vonatkozó bejegyzése 1889. június 29-ről való, amikor a „vasúti dalkör” hangversenyén vett részt. Ugyanitt jelen voltak Szász Károly, Gyulai Pál, Lévy József is [52].

Szinte lehetetlen felsorolni mind külön-külön azokat az adatokat, amelyek várostörténeti szempontból vagy a tudományok valamelyik speciális kérdése tekintetében érdekesek. Mindvégig élvezettel olvasható, olvasmányos és érdekes naplója a felsoroltakon, összegyűjtötteken vagy az éppen idézetteken túl még sok érdekes és értékes publikálatlan anyagot tartalmaz. A napló olyan történeti korról beszél, amely a nemzet, a város és megye, sőt — véleményem szerint — Európa egésze tekintetében az egyik legváltozatosabb kor.

Szemtanúja a már akkor megkezdődő kivándorlási láznak, s erről saját

rokonsága köréből fájdalmas, szomorú emlékei is vannak. 1858-ban — nem politikai okok miatt — hagyja el az országot Herman Ottó nagybátyja, családjával együtt. Június 21-én vesz Herman Adolf és családja búcsút Szűcs Sámueléktől, s októberben már megérkezik annak a híre, hogy az egész család a titkolt Amerikába utazás során a tengerbe veszett:

„Sept. 13-án, midőn előttünk titkolt céljukhoz — írja a krónikás — észak Amerikához, már négy, öt napi távolságra voltak, vigyázatlanságból meggyúlván a hajó, minthogy menekülésre semmi kilátás nem volt, Herrman Adolf bátyánk, miután elébb forrón szeretett neje, 's hat nagyobb gyermekei a' tenger áldozataivá lőnek. hetedik gyermekét karjára vévén maga is belé ugrott, s' hírlapok szerint nejét maga vette reá, hogy ő ugorjon legelőbb a tengerbe, valószínűleg, hogy a' gyermekek' elhatározása az ön feláldozásra annál erősebb legyen, megáldván mind őt, mind gyermekeit” [53].

Ugyancsak a kivándorlás kérdésének szentel néhány gondolatot 1881-ben. Béla fiához látogat Csákyára, s ott megdöbbenve tapasztalja, hogy többen kivándoroltak Amerikába [54].

Az ismertetett napló így napjaink egyik legérdekesebb kutatási témájának is forrásává lesz, s egyben jelzi, hogy nemcsak a mi századunk elején, hanem már a múlt század hatvanas éveiben is megindult a kétes reményekkel kecsegtető Újvilágba való kivándorlás.

És mit ír önmagáról? A napló műfajának köztudottan szubjektív jellegéből arra következtethetnénk, hogy a személyes megnyilatkozások nagyobb arányban találhatók Szűcs Sámuel történeti örökségében. Bármennyire is hihetetlen, éppen magáról ír a legkevesebbet. Nem lírikus alkat.

Ő történész, méghozzá korához illően pozitivista. Belső, lelki vívódásairól szinte egyetlen mondatot sem olvashatunk Szűcs Sámuel naplójában. Úti, történeti, hivatali, családi élményei kapnak a naplóban elsősorban helyet. Csak ritkán engedi meg magának, hogy önmagáról írjon, s akkor is inkább az epikus hangján, mint a lírikusén. Naplója IV. kötetében, 1843-ban tekint vissza élete sorsára [55]. Életrajzi visszaemlékezésében talán legérdekesebbek azok a lapok, amelyek tanulóéveiről szólnak. Fájdalommal panaszolja el, hogy tizenhét esztendő koráig tanítói, tanárai, „csak a' latinnyelv nélkülözhetetlenségét pengték”, s nem beszéltek egyetlen szót sem a magyar írókról. Első magyar irodalmi ismereteit fakultative szerzi. Helyteleníti a nevelés módszerét, mert a büntetésnek jóformán csak egyetlen módját ismerték, a testi fenytést. Szinte modernnek hatnak gondolatai, amikor azt kívánja az iskolától, hogy az életre neveljenek. A testnevelés ismeretlen fogalom volt, pedig ez mindenképpen szükséges lett volna. A csendesebbre azért, hogy elevebb legyen, az elevenre azért, hogy „tüze helyes irányt nyerjen”. Kifogásolja a vallásoktatás rendszerét. Az „erkölcstudomány” tanulását „kövágásnak” nevezi, mert magolni kellett. Nyűgnek tartotta a vasárnaponkénti kétszeres templomlátogatást. Sokan csak azért mentek a templomba, hogy a büntetést elkerüljék. A templomban töltött „időt többnyire örökre hasztalanul veszténk-el” [56].

S amikor megegyeszer visszatekint élete sorsára, akkor először és utoljára csupán egy lapnyi terjedelemben a szentimentális líra hangján is meg tud

szólalni. A sors kegyetlensége miatt panaszkodik, de nála másként nem is fejeződhet be a fájdalmas lírai kitérő: „fog még következni borura derü” [57].

Néhány szót kell még szólni Szűcs Sámuel történetírói tevékenységéről. Fentebb már utaltam arra, hogy Szinnyeinek a magyar írók életét és munkáját adatszerűen bemutató hatalmas munkájában Borsod megye és Miskolc részéről volt egyik munkatársa. Irodalomtörténeti adatokat szolgáltat ugyan, de a történész módján. Ebben a munkájában nagy segítséget jelenthetett Szűcs Sámuelnek naplójának nyilván ötvennél több nekrológja. Szinnyeyn kívül azonban Szendreinek is munkatársa volt. Naplójában több helyen említi a készülő Miskolc monográfiáját, s figyelemmel kíséri annak előrehaladását. Szendreivel személyes baráti kapcsolatban is volt, s pesti útjai alkalmával a Miskolc monográfia íróját gyakran fel is keresi. Szendrei Szűcs publikációit gyakran használja fel.

Életét azonban az imént említett, 1843-ban írt önéletírása után 1888-ban vagy 89-ben naplóján kívül Életrajzi adatok címen összefoglalta, 3 lapnyi terjedelemben [58].

Életrajza naplója mellett újabb adatokat nem ad, csupán összefoglalja a lényeges életrajzi mozzanatokot. Ennél azonban sokkal értékesebb közleményeinek jegyzéke, amelynek alapján viszonylagosan könnyen fel lehet göngyölíteni történetírói-publikációs tevékenységét. 1848-tól kezdve jelennek meg cikkei, tanulmányai, közleményei. Az év második felében a Pesti Hírlap borsodi levelezője volt név nélkül. A Borsod-miskolci értesítő 1881, 82, 83-as évfolyamaiban teszi közzé naplójegyzeteit, illetve annak csak egy részét. Ilyenformán a nyilván általa is értékesnek tartott napló adatait saját maga publikálta. A Borsod-megyei lapok 1882. évfolyamában a miskolci színház történetéről közli összefoglaló munkáját. Ugyanitt ismeretlen Kazinczy-leveleket, és a Pálóczynek a naplóíróhoz írt leveleit teszi közzé. Ugyancsak a Borsodmegyei lapok 1882. évfolyamában emlékezik meg Kossuth Lajos miskolci tartózkodásáról. 1884-ben többségében a miskolci nyomda történetét tárgyaló tanulmányait közli folytatólagosan a lap.

Nyomdászati irodalomtörténeti adatait kisebb, aktuális jellegű közleményeivel tarkítja. 1886-ban a szabadságharc megyei történetét közli folytatásokban. De ebben az évfolyamban kap helyet egy tudósítása és egy Jókainéra vonatkozó kisebb cikke. 1887-ben — felhasználva naplójának a város nagy halottairól szóló nekrológjait, Kun János Miskolc országgyűlési képviselőjéről (1869—72.), a város meghalt ügyvédjeiről közöl életrajzi adatokat. Még ebben az évben jelenik meg néhány kisebb cikke az Uram Bátyám című vicclapban. 1888-ban a megyére vonatkozó irodalomtörténeti anyaggal gazdagítja a Borsod-miskolci közlőnyt. Nyilván a Szinnyeinek is feldolgozott irodalmi adatokat publikálja itt. De még ebben az évben egy Rákóczi-okmányt, színháztörténeti és a szabadságharc idejéből való újabb adatokat tesz közzé [59].

Írásai, publikációi, tudósításai egy kötetben bizonyos, hogy egy közepes terjedelmű könyvre terjedhetnének, s ha ehhez hozzávesszük naplójának mind a tizennégy kötetét, egészen bizonyos, hogy egy komoly, terjedelmében is nagy, értékében pedig kitűnő életműről kellene beszélnünk.

Az aprólékos, többnyire adatok halmazát jelentő publikált tanulmány- anyaga mellett szólnom kell egy kísérletéről is, mely Szűcs Sámuel történeti munkásságának az értékét — megyei szinten — csak emelheti. Az ugyancsak a Herman Ottó Múzeumban őrzött kézirat arról tanúskodik, hogy Szűcs Sámuel 1800-tól kezdve fel szerette volna dolgozni — talán monografikus jelleggel — a város történetét [60].

Terveinek véghezvitelében azonban halála akadályozta meg. Amit elkészített már ez is tiszteletreméltó munkáról árulkodik. A nagy alakú, külön lapokon írt jegyzetanyagot hatvannyolc oldalon át vezeti írója. A kézirat a munkának minden bizonnyal az impuruma lehetett. Törlésekkel, újabb adatoknak a margóra írt bejegyzéseivel gyakran találkozhatunk. Egyes évek, évtizedek anyaga már másolásra kész, mások mellett a margón még a „módosítandó” bejegyzést olvashatjuk. Tervezett munkájához már az „előbeszédet” is megírja. Az előszavában hivatkozik forrásanyagára: saját naplójára, édesatyja naplójára és kortársainak a visszaemlékezéseire. Lehetőséges, hogy a munka kiadására nem gondolt, de az is elképzelhető, hogy megjegyzése csak írója szokott szerénységére utal: „Talán az én jegyzeteimet is felhasználhatja egy avatottabb elme Miskolcznak teljes történetírásához” [61].

A teljes történeti feldolgozáshoz megadja az a publikált történeti adatokat. Így megemlíti Benkő Sámuel, Kun Miklós akkor is jól ismert munkáit. De hivatkozik Fényes Elek, Vahot Imre műveire is.

Úgy véli, hogy a város története, a városban, illetve a megyében születettek országosan ismertekké váltak nevei természetesen igénylik ezt a nagy, teljesség igényével jelentkező történeti feldolgozást. A nagy magyar politikusok között említi Eötvös Józsefet, Szemere Bertalant, írói érdemeik miatt. Dayka Gábor, Lévy József, Karacs Teréz váltak a többiek között országosan ismertekké. Tervét halála szakította félbe. Amit ő nem tudott befejezni, csak elkezdni, azt barátja és munkatársa, Szendrey János vitte sikerre.

J E G Y Z E T E K

- [1] Baborczy József tanulmányában (Egy elfelejtett — egykor nevezetes — bortermő helyünkről (BSZ 1963. 4. sz. 104. p.) meggyőző adatokkal bizonyítja, hogy Miskolc város határán egykor igen gazdag szőlőkultúra virágzott a XVIII. századig. A XVIII. század végén, XIX. század elején azonban a szőlőművelés, s az itt termelt borok minősége — a kvantumra való törekvés miatt — csökkent. A szőlők pusztulására a végső pontot a XIX. sz. végén jelentkező filoxera tette. — A miskolci szőlő múltja, *jelene és jövője* volt H. Szabó Béla vizsgálódásának is a tárgya: Miskolc város szőlőmonográfiája 1313—1963. és a felújítás lehetőségei [Miskolc(?)]. Az előbbi terjedelme miatt, az utóbbi szerkesztési koncepciója miatt nem tárgyalta a miskolci szőlőművelés múltját a megkívánandó mélységben. Hiszen részletesen fel kellett volna mérnie a telekkönyvek, és a Pinczék naplója és egyéb levéltári anyagokat. A jelen tanulmányrészletben csak Szűcs Sámuel szőlészeti, borászati adatait adjuk közre. V. ö. még: M. Kiss Lajos Miskolc földje és népe, adatok és számok tükrében (Magyar városok monográfiája V. Miskolc 165. p.). Szendrey János: Miskolc város története IV. 783—792. p. (Miskolc 1911.).
- [2] Szűcs Sámuel és az egész Szűcs-család birtokviszonyaira vonatkozó adatokat az alábbiakban adom:

Miskolcz város telek és betáblázási könyvének előmunkálati jegyzőkönyve 1851. januártól — MÁL 627. p. 1851. július 22-én
1625. — Néhai Szűcs Sámuel örökösének javai.
Özv. Szűcs Sámuelnő Barkassy Klára. Szűcs Sámuel, Miklós, Bertalan, Lajos és Kálmán.

- a) 2685. sz. a. egy kőház a' Csikó utcán 6 szoba
szomszédok Dusza Miklós 2684
és Jankovics Pálné 2686.
széle 8 öl, hossza 20 öl összesen 160 öl.
- b) 2612 sz. a. egy kőház, Kertel(!) a felső posta utcán 4 szoba —
szomszédok Borsi András 2610
Domik István 2611
Törő Ferenc 2602.
és Zsóri László örökösök 2601
széle az udvarnak 8 öl, hossza 25 öl 2 láb.
összesen 202 □ öl 4 láb. a' kert széle elől 8 öl, hátul a Zsóri háznál 4 láb
szélességre és 6 öl 2 láb hosszúságra beszögellvén ottani széle 4 láb, — hossza
28 öl összesen: 233 □ öl — (628 p.)
- c) A' tetemvárba 100 hordóra való pincze szomszédok Özv. Dobos Mihálynő, és
özv. Csabai Jósefnő. —
A 2685. sz. a. házat vette a' nevezett örökösök attya s' illetőleg férje a'
bent írt nőnek Horváth József örökösöktől 9000 (vc)fr, 1843 január 20-án
kelt oklevel (!) mellett
A 2612. sz. a. házat szinte néhai Szűcs Sámuel örökölte attya Szűcs György-
től atyafiságos osztály útján, valamint a' c alatti pinczét is —
Mind ezen javakat a' bevallottak osztatlanul közösen bírják. —
A' 2685 sz. a. ház területe részint kvantuális, részint censualis, a' censualis
területől f 40 K vcz censust fizetnek —
A' 2612. sz. a. ház területe és a pincze kvantuális —

Szűcs Sámuel

úgy is, mint megbízott, úgy is mint tulajdonos.

1626. Szűcs Sámuel

A' *Szentgyörgyhegyen* 32 kapás szőlő szomszédok özv. Papp Jánosnő és
Czeper és Aczél N és Borta N.

A szőlőt attya id. Szűcs Sámuel után örökölte. 1000 vcz. frt. atyafiságos
osztály útján oklevél nélkül

Területe kvantuális

1627 — Szűcs Bertalan
a' Kerekhegyen 8 kapás szőlő
szomszédok Peszkár Tamás
és Somosi Lakatos János.

A' szőlőt annya Barkassy Klára mint özvegy, és testvérei Szűcs Sámuel és Miklós (.....) Kovács Borbála Somosi S. Sámuelnőtől és fiától Lakatos Jánostól 250 vcz fr, 1843. nov 27. kelt oklevél mellett. —

Később 1850-ben január havában a' bevalló előleges örökösödési illetménybe kapta. Oklevél nélkül
Területe dézmás

Szűcs Sámuel
mint megbízott

629. p.

1851. július 23-án

1628. özv. Szűcs Sámuelnő, Barkassy Klára (lakik 2612.)

- a) A felmezőn (vagy Rózsás oldalon:) 2 vécás szföld
szomszédok Kalas Sámuel
és (.....) János. —
- b) Az akasztófa bércezen, lábbal a' forrás völgyi földekre viszen 6 vécás szföld
szomszédok Knisfalusi(?) Sándornő
és Barna Sámuel —
- c) A' Közép járóba 6 vécás sz föld
szomszédok Izsó István
és Kubányi Imre
- d) A' haraszt alján 6 vécás sz föld
szomszédok Gáspár Imrénő
és Knisfalusi Sándornő.
- e) A' keresztfaszerbe 5 vécás szföld
szomszédok Bede József
és Tréke Török József
- f) A' pástra járóba 5 vécás szföld
szomszédok Pilita-testvérek
és Dudok Pál
- h) A' perbaj ér mellett 1½ kaszás (rét)
szomszédok Csesznok József
és Lövei András

Mind ezen javakat mint özvegy vette Csohány Miklóstól mint testvérei Ferencz és Zsigmond meg bízottjaitól is 780 ezüst fr. 1850. ápril. 19-én kelt oklevél mellett.

- i) A' Kerekhegyen 12 vécás szföld
szomszédok Faragó György
és Órási örökösök
- k) Maróczy útnál 12 vécás sz föld
szomszédok Csótai örökösök
és a' város szföldje
- l) A' haraszt alatt 9 vécás
szomszédok Kenyeres András
és a' város földje

CL VIII.

630 p.

- m) A' Keskeny farkúba 5 vécás
szomszédok özv. Kiffer Mártonnő
és özv. Szathmáry Ábrahám
- n) A' bugyik alatt 3 kaszás rét
szomszédok özv. Kiffer Márton (!)
és Gulyás József.

Ezen javakat vette árverésen özv. Kun Jánosnő Rácz Susánna örökösaitől

A' i alatti 132 fr 24 Kr. pp.
 A' k alatti 180 fr 48 Kr. pp.
 Az l alatti 104 fr 48 Kr. pp.
 Az m alatti 108 fr 24 Kr. pp.
 Az n alatti 144 fr pp.

Minden darabról külön íven levő oklevelek mellett, melyek egy napon 1848. január 11-én keltek —
 Területek qvantualis

Szűcs Sámuel
 mint megbízott

1629. Özv. Garos Sámuelnő, Donga 'Susána.

2892. sz. a. *egy kőház* az új város utcán 3 lakrészt
 szomszédok özv. Csabai Józsefnő 2891
 és Hankó Mihály 2893
 az udvar széle 6 öl, 2 láb hossza 18 öl 4 láb,
 összesen 119 □ öl 2 láb.

A kert széle 6 öl 2 láb, hossza 10 öl 2 láb összesen
 66 □ öl ~

- b) A' barom szálláson 3 vékás sz föld
 szomszédok Soltész Nagy János
 és özv. Csabai Jósefnő. —
- c) *Kalló szerbe* 4 vékás sz föld
 szomszédok özv. Csabai Jósefnő
 és Kovács István
- d) A' Keresztfaszerbe 4 vékás sz föld
 szomszédok Nikházi Gábor
 és a város földje

631. p.

- e) A' haraszt alatt 4 vékás sz föld
 szomszédok Búdi András
 és Bakos Antal
- f) A' *Gózszenbe* 1 vékás
 szomszédok özv. Csabai Józsefnő
 és Somosi János
- g) A' bugyikon 1 vékás sz föld
 szomszédok Kormos István
 és Kapczy Jánosnő
- h) *Fecskés* szögbe 3 kaszás rét
 szomszédok Izsó Ferencznő
 és Plathy Imrénő
- i) A' *tetemvárban* 40 hordóra való pincze
 szomszédok Izsó Ferenc
 és a' pinczeőr kunyhója

Mind ezen vagyonokat Édes anyjától Özv. Donga Jánosnő
 Szűcs Sára asszonytól örökölte atyafiságos osztály útján
 oklevél nélkül.

Területek qvantualis

Szűcs Sámuel
 mint megbízott

A Szűcs-családnak 1893-as összeírás szerint (MÁL) Pinczék naplója 1893) kiderül, hogy a Palóczy utcai lakásuk alatt is volt borospince. (Jelzet nélkül.)

Az 1817-es Telekkönyv adatai szerint Szűcs Jánosnak a Nagykerekhegyen 838 quadrátorgia szőlő és 241 quadrátorgia subvinetumja (szőlőfalja) volt. A Felsőszentgyörgy hegyen pedig 1618 quadrátorgia szőlőterülete volt. Egyelőre

nem tudtuk kideríteni, hogy a szentgyörgyhegyi és a kerekhegyi birtokos azonos-e Szűcs Sámuel valamelyik rokonával (Telekkönyv 1817. MÁL jelzet nélkül.)

[3] Sz. S. XII. 49. p.

[4] Sz. S. I. 5—6. p.

[5] Sz. S. V. 57—58. p. Peszkár: a kerekhegyi szőlő szomszédbirtokosa.

[6] Sz. S. XII. 43—44. p.

[7] Szűcs Sámuel naplójának a terméseredményre vonatkozó adatai: a következő oldalakon!